

Pamėginkime kartu

*Paata Congolašvilis,
Maka Salukvadzė*

Šiuolaikinio lavinimo tikslas – ne tik informacijos perdavimas, bet ir kūrybiškumo ugdymas, ir žinių suvokimas atsižvelgiant į realias gyvenimo sąlygas. Būtent pedagogas tampa tarpininku tarp vaiko ar paauglio ir visuomenės. O mūsų visuomenė – be galo sunkių ir nepaprastų kataklizmų (ekonomikos krizė, ekologijos problemos, politiniai konfliktai) dalyvė. Dar pridėkite informacijos sproginę. Tai iš esmės keičia visų visuomenės gyvenimo sričių padėtį. Vadinasi, reikia peržiūrėti ir pagrindinius šiuolaikinio lavinimo bei auklėjimo principus.

Mūsų lavinimo sistema suteikia atskirų dalykų žinių, deja, ji ne visada išsprendžia visapusio asmenybės ugdymo problemą. Tai iš karto verčia prisiminti, kokia svarbi ugdant vaiko asmenybę yra šeima. Mes ilgai svarstėme idėją sukurti Tėvų ir mokytojų asociaciją ir nusprendėme, kad būtina į mokymo procesą įtraukti tėvus. Tai jiems padėtų susipažinti su pedagogikos principais ir konkrečiais naujo požiūrio į lavinimą pavydžiais.

Vos pradėjau per pamokas taikyti interaktyviusius metodus, vaikų požiūris į mokymą – dideliu mano džiaugsmui – pasikeitė. Mokiniai ėmė labiau domėtis, atsirado daugiau motyvacijos, noro įsitraukti į pamoką. Pastebėjau, kad ir tėvus ėmė labiau dominti mokykla. Jie žavėjosi nauju pamokų vedimo stiliumi. Bet gana greitai kilo ir atitinkamų sunkumų. Pavyzdžiui, tėvai buvo labai patenkinti matematikos mokymu mokykloje, bet nežinojo, ką daryti namie, šeimoje, kaip ir kuo vaikui padėti. Tiesa, iš dalies tai supaprastino tėvų virtimo pedagogais procesą – žadinimo pakopa buvo įveikta. Tėvų ir mokytojų asociacijos „Mtiebi“ (esu jos vadovas) iniciatyva mūsų mokykloje buvo surengtas seminarų pagal KMUSR programą ciklas, prie kurio prisidėjo ir tėvai.

Mūsų karta gyveno informacijos vakuomo sąlygomis, o ateitis „priklausė komunistui“. Kitiškai mąstyti ne tik kad nereikėjo, bet ir buvo uždrausta. Kad nebūtų kartojamos praeities klaidos, mokykla ir šeima šiandien turi suteikti vaikui gyvenimo duonos ir suvokimą, kad ateitis priklauso tik tam, kuris geba kritiškai vertinti situaciją ir informaciją, kuris susikuria savą realybę. Jei nesugebi kritiškai mąstyti, neįmanoma tinkamai vertinti įvykių, svarstyti alternatyvių nuomonių ir priimti adekvačių, išmintingų sprendimų. Taigi seminarų tikslas buvo sukurti mokyklos ir tėvų sąveikos modelį, kadangi vaiko auklėjimas prasideda šeimoje ir baigiasi mokykloje. Mums buvo svarbu rasti būdų, kaip padėti vaikui formuoti pasaulėžiūrą ir drauge ugdyti kritinio mąstymo įgūdžius.

Štai tėvų, asociacijos „Mtiebi“ narių, išpūdžiai, nuomonės ir praktiniai patarimai, suformuluoti pagal ankstesnių seminarų rezultatus.

Turėjau garbės dalyvauti KMUSR seminare, surengtame Tbilisio kilmingųjų mergaičių ir vaikų pensione.

Ugdyti kritinį mąstymą – nelengvas darbas. Tam reikia laiko, sumanumo, ramios ir normalios aplinkos. Vaikui ja sukuria šeima ir mokykla, todėl man, tėvai, domūs naujieji auklėjimo ir mokymo metodai.

Per seminarą mes ne tik klausėmės, bet ir aktyviai dalyvavome įvairioje veikloje. Tai ir buvo aplinkos, kurią gali ir turi kurti mokytojai mokykloje, o tėvai – šeimoje, modelis. Iš pradžių buvo keliama problema, paskui kiekvienas formulavo savo požiūrį, vėliau būdavo išklausomos kitų nuomonės. Mums kildavo tūkstančiai klausimų. Staiga pajutome, kad nėra minčių, kurias

būty galima visiškai atmesti. Kiekvieną mintį reikia gerbti, ir kiekvieno patarimo paisyti pagal savo požiūrį.

Aš stengiuosi suteikti savo vaikams vidinę laisvę. Tikriausiai sutiksite, jog kur kas lengviau pasakyti: „Tėvo žodis - įstatymas“ ir pareikalauti, kad vaikas besąlygiškai paklusti (bijodamas bausmės ar paprasčiausiai už gabalėlį šokolado), bet tai vaikams daro nepataisomą žalą. Dera išklaudyti begalinius jų klausimus ir rasti atsakymus, tenkinančius įgimtą smalsumą. Reikia suteikti vaikams pasirinkimo laisvę ir teisę išsakyti nuomonę.

Bendraukime su savo vaikais labai subtiliai ir atsargiai, nes auklėjimo klaidų padariniai gali būti nepataisomi. Tėvai turi atminti, kad kiekvienas vaikas šeimoje individas, turintis savų, nepakartojamų bruožų. Tikriausiai todėl nė vienas seminaras ar paskaita nepretenduoja pateikti gatavų auklėjimo receptų. Klausytojai paims patys, ko jiems reikės.

Mūsų šeima mėgsta asociacijų žaidimą. Mano vaikams labai patinka ieškoti žodžių ryšių. Kartais žodis asocijuojasi su visiškai netikėtais vaizdiniais. Tai tikriausiai kyla iš vidinio „aš“, iš vaiko sąmonės. Vasaros poilsio vietą kiek galėdamas stengiuosi parinkti atsižvelgdamas į vaikų poreikius. Tai padaryti labai padeda asociacijų metodas. Nurodau vietą, kur mes galbūt ilsėsime. Paskui prašau visus šeimos narius parašyti apie ją viską, kas ateis į galvą. Perskaičius bendrai sudarytą sąrašą, paaiškėja daug įvairių vertinimų – teigiamų ir neigiamų. Ateina Venno diagramos eilė. Ir staiga vaikams paaiškėja, kad jų susikertančios nuomonės atrodo, tokios priešingos – daug kur sutampa. Prasideda analizė, diskusijos, bendro sprendimo – ar verta važiuoti – paieškos. Ko vis dėlto daugiau – privalumų ar trūkumų? Rezultatas bet kuriuo atveju vaikus patenkina, nes jie patys nusprendžia, kur praleisti pelnytą atostogą.

Kiekvienas vaikas, jei tik jam suteikiama tokia galimybė, sugalvos savą perskaityto teksto pabaigą. Vienas vaikas Mauglį gražins tarp žmonių, kitas manys, kad Kiplingo veikėjas būtinai liko tarp vilkų, o paklaustas kodėl, atsakys paprastai: „Gaila vilkų“.

Visi tėvai sutiks su manimi, kad mūsų vaikai labai užsiėmę. Tačiau mes norime, kad jie skaitytų ne tik vadovėlius, bet ir užklausinę literatūrą. Neverta vaikams vien sausai nurodinėti. Geriau surengti savotišką kruopščiai parinktos knygos pristatymą. Tikriausiai tai turėtų įvykti vaikui to nesitikint. Pamėginkite taip.

Laikydama rankose knygą, aš apgailėstaudama sakau vaikui, kad jeigu jis turėtų daugiau laiko, galėtų perskaityti gerą kūrinį – tokį įdomų, kad sunku nuo jo atsitraukti. Iš esmės tai – žadinimo pakopa. Vaikas susidomi knygos pavadinimu, autoriumi ir turiniu. Jeigu tai jau pakankama paskata pradėti skaityti, – puiku, bet jeigu susidomėjimas ne toks didelis, kad atitrauktų jį nuo televizoriaus, aš toliau kantriai siekiu tikslo. Perskaitau teksto ištraukėlę, iš anksto žinodama, kad ji būtinai suintriguos, ir sustoju pačioje įdomiausioje vietoje. Tai, galima sakyti, aukščiausio lygio „provokacija“, po kurios vaikas būtinai paprašys skaityti toliau. Aš apgailėstaudama sakau, kad neturiu laiko, ir priduriu, jog paėmiau knygą iš draugo tik dviem dienoms, bet jeigu knyga nebus pradėta skaityti dabar, nespėsiu jos laiku grąžinti. Vaikas ima knygą į rankas ir skaito. Po kelių pastraipų klausiu, kaip jam atrodo, kas bus toliau. Vaikas būtinai išdėsto savo prielaidas – juk jo fantazija beribė. Tada pasiūlau jam skaityti toliau – kad pasitikrintų, ar sutapo jo prielaidos ir autoriaus sukurtas siužetas. Vaikas perskaito knygą nuo pradžių iki galo.

Paskui į pagalbą ateina B. Bloomo taksonomija. Vaikas labai rimtai vertina klausimus, susijusius su kritinio mąstymo ugdymu. Jis jaučia, kad tai ne patikra, kad iš jo nereikalaujama išmokti, o duodama teisė laisvai mąstyti. Tiesiami tiltai tarp turėtos ir naujos informacijos. Čia galima pasinaudoti teksto žymėjimu (NSERT), kad vaiko mąstymas būtų kuo aktyvesnis. Tuo metu paveikslas, kilęs jo sąmonėje skaitant, darosi vis spalvingesnis, praturtėja minčių ir požiūrių, kurie remiasi tam tikra vertybių sistema. Perskaitytas tekstas imamas interpretuoti, informacija svarstoma nauju rakursu, ieškoma būdų, kaip spręsti problemas, jos apibendrinamos.

Be abejo, matematika - įdomus, bet ir labai sunkus dalykas. Dėl sunkumų vaikas kartais gali lengvai pasiduoti, atsisakyti jos mokytis. Todėl matematikos mokymas turi būti kūrybiškas. Geriausias tokio požiūrio pavyzdys – mūsų mokyklos 4 klasės mokytojo Paatos Corgolašvilio pamokos, kurių klimatas sveikas ir laisvas. Pedagogas meistriškai taiko kritinį mąstymą ugdančius metodus, lengvai kuria palankią mąstymui aplinką ir siekia tikslo. Man, tėvui, rūpi, kad pamokoje kilęs susidomėjimas neišblėstų. Kiek galėdamas stengiuosi nepažeisti mokymo sistemos, turinčios garantuoti, kad mano vaiko intelektas bus nukreiptas kritinio, laisvo mąstymo vaga.

Štai sąvoka „geometrinė figūra“. Asociacijų metodas geriausiai padeda sutelkti vaiko dėmesį į tai, ką apie šį terminą jau moka arba yra girdėjęs. Vaikas rašo viską, ką žino, apie geometrinę figūrą. Kai darbas baigtas, pasitelkiamas kubas. Vaikas pats sumeistrauja mažytį kubą ir ant jo briaunų užrašo mano iš anksto parengtus klausimus: *Kiek geometrinių figūrų yra kambaryje? Kas saulę, upę, stogą ar namo duris sieja su... geometrija?* Vaikas ieško atsakymų, randa juos, ir tai teikia jam džiaugsmo.

Taikant teksto žymėjimo metodą, galima temą apibendrinti ir parengti vaiką naujos medžiagos mokymuisi: *Kiek kampų turi keturkampis? O penkiakampis? Trikampis? Kokios geometrinės figūros „giminaitis“ yra kvadratas? Ir pan.* Vaikas mielai atsakinėja į paprasčiausius klausimus. Pasitelkęs Venno diagramą, stengiuosi įtvirtinti kvadrato ir stačiakampio sampratą. Vaikas randa skirtumų ir pranašumų, paskui mąstydamas mėgina sukurti atitinkamas taisykles. Galima paprašyti patikslinti: „Nagi, įrodyk!. Ar galėtum nu suvokia geometrinių figūrų panašumus ir skirtumus, galima apskaičiuoti jų plotą ir perimetrą.“

Mano sūnus suprato greičio, atstumo, laiko sąvokas. Jam buvo labai įdomu matematikos veiksmus perkelti į pasaką. „Raudonkepuraitė“ daugelio vaikų mėgstama pasaka, todėl žadinimo pakopa lengvai įveikiama. Vilko greitis – 6 km per valandą, o Raudonkepuraitės – triskart mažesnis. Senelė gyvena už 12 km. Per kiek laiko Vilkas ir Raudonkepuraitė pasieks Senelės namus? Įsitikinau, kad vaikas stengiasi sugalvoti kelis skirtingus siužeto variantus. Tokios pratybos skatina sąmoningą mąstymą.

Kad vaikas suvoktų, medžiaga turi būti jam artima. Nurodau skaičių, pavyzdžiui, 7, ir sakau, jog jis turi magiškos galios, nes iš jo galima gauti daug kitų skaičių. Vaikas sudaro skaičius su septynetu. Paskui prašau iš septyneto gauti įvairius skaičius atliekant aritmetikos veiksmus. Vaikas pajunta, kad kiekvienas skaičius, kaip ir kiekvienas žmogus, - ypatingas, kad matematika – skaičių ir dėsnių mokslas - ne galvosūkis, kurį reikia išmokyti be žodžių, o dalykas, kurį galima vertinti kritiškai, ieškoti sprendimo būdų ir juos rasti.

Komandiniai žaidimai vaikus labai domina ir teikia jiems džiaugsmo. Mano šeima, kurią sudaro keturi žmonės, pasidalija į dvi komandas. Sugalvoti abiem joms pavadinimus – irgi pramoga. Iš anksto išdalijame vertinimų korteles ir parengiame dėžutę, į kurią metamos kortelės su klausimais, problemomis, užduotimis ir lygtimis. Fiksuoju laiką. Jam pasibaigus, kiekvienas su savo grupės porininku aptaria, ką padaręs (pirmenybė, žinoma, kortelėmis su kita komanda. Jei pora darbą atliko gerai, individualiame lapelyje rašomas pliusas. Žaidimo pabaigoje balai – pliusai – sumuojami. Varžybos labai patinka vaikams. O jeigu jose dalyvauja suaugusieji, vaikai jaučia dar daugiau atsakomybės.

Namie įvirtinant mokykloje išeitą medžiagą geriausiai tinka aklašis metodas. Imame korteles, kuriose užrašytos išeitą temos sąvokos, ir metame į dėžutę. Paskui vieną jų traukiame ir skaitome. Jeigu vaikas su medžiaga susipažinęs, jis labai lengvai randa atsakymą ar išsprendžia loginį uždavinį.

Prašau vaiką pasakyti, kiek yra būdų aritmetikos veiksmais iš pasakytų skaitmenų gauti mano nurodytą skaičių. Pavyzdžiui, reikia gauti 78, turint 5 ir 3. Galimi tokie atsakymai: $5(3 \times 5) + 3$ ir $3(5 \times 5) + 3$. Po kiek laiko prašau sustoti. Vaikas stengiasi suspėti atlikti užduotį.

Vaikas niekada nepamirš, kad matematikos veiksmai atliekami iš kairės į dešinę, jei pasakysime, kad pradėti reikia iš tos pusės, kur yra žmogaus širdis. Jis atsimins artimą ir suprantamą informaciją, pateiktą paprastais žodžiais.

Mes, tėvai, turime suteikti vaikams teise laisvai mąstyti, pritarti idėjoms ar jas atmesti. Ir jeigu išspratinsime vaikus kritiškai mąstyti, gyvenime juos lydės didesnė sėkmė. Jie mažiau baiminsis sunkumu ir kliūčių, negyvens kitų nuomonėmis ir įspūdžiais. Galiausiai bus laisvi ir suvokiantys savo vertę.

Kaip matyti iš pateiktų nuomonių, tėvų dalyvavimas KMUSR programos seminaruose buvo naudingas ir jiems, ir vaikams, ir man, mokytojui. Svarbiausia, kad iš esmės pasikeitė tėvų požiūris į mokymą ir mokymąsi. Jie įsitikino, kad naujasis požiūris veiksmingas, o tai padėjo sukurti vientisą darbo su vaikais mokykloje ir namie sistemą. Vaikai ėmė geriau mokytis, mokytojai, mokiniai ir jų tėvai tapo vieni kitiems artimesni. Gaila, kad mokykloje dar gyvas stereotipas, jog mokinys – tai indas, kurį reikia pripilti. Ir labai džiugu, kad tėvai daug prisideda jį išgyvendinant. Mokykla ir šeimos bendrai veikia padedamos formuoti naujajai kartai – judriai, aktyviai, mėstančiai. Be abejo, čia didelis KMUSR programos nuopelnas.

Bendraukime taip su tėvais, ir manau, kad naujas, realistinis požiūris į mokymą labiau sudomins vaikus, įtvirtins drausmę, pagerins psichologinę aplinką klasėje ir namie.

*Paata Corgolašvilis, matematikos mokytojas.
Maka Salukvadzė, tėvas.*
